

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

Model of Local Consciousness for Sustainable Community Forest Conservation of Khokklang Sub-district, Lamplaimat District, Buriram Province

อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา¹

จารินี ม้าแก้ว²

สรรเพชร เพียรจัด³

ธัญรัตน์ ยุทธสารเสนีย์⁴

ผกา มาศ มุลวันดี⁵

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของ
คนในท้องถิ่นกับป่าชุมชน และเพื่อหาแบบการสร้างจิตสำนึกของ
คนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืนตำบลโคกกลาง
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมี
ส่วนร่วม การเดินสำรวจ และจัดเวทีร่วมกับชุมชนรอบป่าโคก
กลางจำนวน 4 หมู่บ้าน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตคนในชุมชน
กับป่ามีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ป่าแห่งนี้เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า เป็น
แหล่งอาหารและสร้างรายได้ แต่คนขาดจิตสำนึกในการดูแลป่า
รู้จักใช้แต่ไม่ได้ดูแลเนื่องจากคิดว่าป่าไม่มีวันหมดและคิดว่าหน่วย
งานราชการมีหน้าที่ต้องเข้าไปดูแล 2) ได้รูปแบบในการสร้าง
จิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน
โดยใช้รูปแบบการให้กลุ่มเยาวชนช่วยในการขับเคลื่อนการสร้าง
จิตสำนึกในการรักษาป่าและมีการจัดตั้ง “กลุ่มเยาวชนคนรัก

โกรกประดู่” ผ่านทางโซเชียล ทำให้การรับรู้กิจกรรมเกี่ยวกับป่า
และข่าวสารมีการรับรู้ได้มากขึ้น โดยสอดแทรกการยกระดับ
จิตสำนึกคนในชุมชนผ่านกิจกรรม ได้แก่ การใช้เครือข่ายยุว
วิจัย พิธีบวชป่าและติดป้ายอนุรักษ์รอบป่า กิจกรรมตั้งศาลต้นกุง
ค่ายเยาวชนอนุรักษ์ป่า การทำแผนที่ป่าด้วย GPS โดยชุมชน
เป็นต้น จนเกิดรูปแบบการจัดการป่าโดยใช้หลักผู้อาวุโสใน
ชุมชน และใช้ระบบความสัมพันธ์เครือข่าย กระบวนการสร้างการ
เรียนรู้ข้ามวัย (เด็ก-ผู้สูงอายุ) นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือ
ทำให้กลุ่มคนในชุมชนมีการรวมตัวกันเพิ่มขึ้น เกิดเครือข่ายความ
ร่วมมือภายในและภายนอกพื้นที่ในการทำกิจกรรมสร้างจิตสำนึก
รักษาป่าชุมชน ได้ตั้งกฎกติการ่วมกัน และจัดทำป้ายข้อตกลงเรื่อง
ป่า จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อดูแลและบริหารจัดการป่า
และทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลาง จัดทำแผนงานเพื่อ
เสนอหน่วยงานทหารสนับสนุนงบประมาณชุดลอกหนองน้ำในป่า
2 แห่ง และชุดคลองเพื่อกั้นเขตแนวป่าที่เหลือป้องกันการบุกรุกป่า

คำสำคัญ : รูปแบบการสร้างจิตสำนึก, การอนุรักษ์ป่าชุมชน, ยั่งยืน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีวิศวกรรมไฟฟ้า คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

⁵ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ABSTRACT

This research aims to study the relationship between local people and forest community and to find model of local consciousness for sustainable community forest conservation of Khokklang Sub - district, Lamplimat District, Buriram Province. The data were collected from In-depth Interview Technique, Focus Group, Participant observation, walk Interview and the stage share with the communities from 4 villages around the community forest.

The results showed that 1) the relationship between local people and forest community found that people in the community use the forest as a source of food and income. However, lack of awareness on the forest, they used but did not care because think that the government was responsible 2) get the model of local consciousness for sustainable community forest conservation. The model for the youth group to help drive awareness of forest conservation and established group is “Yaowachonkonrakkrokpradoo” through Facebook make awareness about the

forest, and there was more awareness. And by raising awareness in the community through activities such as use of the young researcher network, wild ceremony and labeled the forest conservation, activities started early court Kung, conservation forest camp, forest mapping with GPS by community, and so on. Until cause Forest management model by using senior citizens in the community and relational system, the learning across ages (Child - Elder person) lead to the changes that has made the community group increase. Get networks of cooperation within and outside the area of forest conservation awareness activities. The community has set common rules and sanctions posted on board jungle, build formed a village committee to care and the forest management, lead to the Ministry of Khok Klang set the plans to request military funding for dig in two water sources in the middle of the jungle and dredged the canal to block the remaining forest areas to prevent forest encroachment.

Keywords: Model of Local Consciousness, Community Forest Conservation, Sustainable

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสถานการณ์พื้นที่ป่าในประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยพื้นที่ป่าในปี 2504 ลดลงจาก 171 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 53.3 ในปี 2552 พื้นที่ป่าเหลือ 107.6 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 33.6 ของพื้นที่ประเทศ และในปี 2557 พื้นที่ป่าเหลือ 102.2 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 31.62 หากพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ในปี 2557 ภาคเหนือมีพื้นที่ป่ามากที่สุด จำนวน 52.6 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 52.6 ของพื้นที่ภาคเหนือ รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ป่า 15.2 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.02 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ผลที่ตามมาจากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าก็คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่แสดงออกมาในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะวิกฤตภัยแล้งครั้งใหญ่ที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาอุทกภัย วาตภัย ดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก เป็นต้น ซึ่งนับวันยิ่งรุนแรงส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินประชาชนเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเทศต้องสูญเสียงบประมาณมหาศาลในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น การทวงคืนผืนป่าจากหน่วยงานของรัฐจึงเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่ในการอนุรักษ์และรักษาป่าไม้ให้คงไว้ (สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ กรมป่าไม้, 2557) ป่าเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์มาโดยตลอดในทุกๆ ด้าน

ไม่ว่าจะเป็นด้านแหล่งอาหาร สมุนไพร ไม่ใช่สอยเพื่อทำเพื่ออยู่อาศัย ไม่เชื่อเพลิง รวมถึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศอีกด้วย (ประมวล เจริญยิ่ง และคณะ, 2549) เช่นเดียวกับป่าชุมชนตำบลโคกกลาง ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นผืนป่าสาธารณะประโยชน์ยังไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชนเดิมชื่อว่าที่เลี้ยงสัตว์โคกหนองหว้า ซึ่งป่าแห่งนี้มีพื้นที่กว่า 4,000 ไร่ ปัจจุบันจากการสำรวจโดยทีมวิจัยด้วยเครื่องมือ GPS พบว่า พื้นที่ป่าคงเหลือเพียง 710 ไร่ สภาพป่าแห่งนี้จะมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ของคนในชุมชนอย่างมาก เช่น พืชผักเห็ดป่า มัน และอื่นๆ สำหรับพื้นที่ป่าชุมชนป่าชุมชนโคกกลางนั้นมีชุมชนหมู่บ้าน อยู่ล้อมรอบป่า พื้นที่ป่ามีความพิเศษกว่าพื้นที่ป่าแหล่งอื่น คือ มีหนองน้ำกลางป่า 3 แห่ง ได้แก่ หนองเพ็ก หนองกุง และหนองหว้า มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ ส่งผลให้พื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก พืชสมุนไพรที่พบในป่า เช่น สมอพิเพก แคป่า พังคลี หนอนตายหยาก ไตไม่รู้ล้ม เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีสัตว์ป่าหลากหลายสายพันธุ์อยู่อาศัย ประกอบกับความที่ผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากผืนป่าได้ในทุกฤดูกาล ในยามฤดูฝนเป็นแหล่งอาหารจับสัตว์น้ำ เก็บเห็ดป่า พืชอาหาร ไม้ฟืนเพื่อหุงต้ม ต่อมาเกิดปัญหาเมื่อการขยายตัวของชุมชนมีมากขึ้น จึงเริ่มมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ ทำนา เนื้อที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี พ.ศ.2508 ได้มีการบุกรุกผืนป่าครั้งใหญ่เนื่องจากมีการรับซื้อไม้หอมรถไฟที่สร้างผ่านอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ คนในชุมชนมุ่งที่จะหารายได้จึงเข้าป่าไปตัดไม้เพื่อนำไปขาย ต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ในผืนป่าลดลง เหลือเฉพาะต้นไม้ขนาดเล็ก และขนาดเล็ก นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้ตัดต้นไม้ไปเผาถ่าน ส่งไปค้าขายกับพ่อค้าในตัวอำเภอลำปลายมาศ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ขาดหายไป ประมาณปี พ.ศ.2518 เกิดภัยแล้งอย่างหนัก ส่งผลให้พืชผลของชาวบ้านในชุมชนเสียหายขาดรายได้ ทุนคนจึงหันหน้ามุ่งเข้าไปในป่าเพื่อหาของป่าไปขาย โดยเฉพาะการตัดไม้ในป่าไปเผาถ่าน การจับจองพื้นที่ทำประโยชน์ให้มากขึ้น มีการล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารและขายเพื่อเป็นรายได้ หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2547 ในช่วงฤดูแล้งชุมชนไม่มีน้ำใช้ในการอุปโภคและบริโภค ชุมชนจึงได้มีการบุกรุกป่ามากขึ้น ทั้งการบุกรุกเพื่อเอาที่ดินเป็นของตนเอง การตัดต้นไม้ที่สำคัญในป่าไปขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดเป็นไม้ซุงขายให้กับผู้ที่ต้องการสร้างบ้าน และการตัดเป็นไม้ซุล้อมขายให้กับนายทุนที่นำไปสร้างบ้านจัดสรร หรือแม้แต่การขุดสมุนไพรที่สำคัญไปขายให้กับพ่อค้าเพื่อทำยา การล่าสัตว์

ในป่าชุมชนซึ่งบางปีมีการเผาป่าร่วมด้วย นอกจากนี้ยังมีปัญหาการนำเอาขยะมาทิ้งในป่าสร้างความเสื่อมโทรมให้กับป่าเป็นอย่างมาก แนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกแนวเขตป่าที่ผ่านมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลาง ได้ของบประมาณจังหวัด (อบจ.) ทำโครงการขุดลอกคูน้ำล้อมรอบป่าเพื่อป้องกันการบุกรุกเพิ่มเติม แต่ก็ไม่สามารถขุดลอกได้ทั่วทั้งป่า ยังมีการพิพาทในการจับจองพื้นที่เพื่อหาที่ทำกิน หรือแม้แต่ขายให้นายทุน ปัญหาการลักลอบขุดสมุนไพรไปขายแก่พ่อค้าโดยชุดไปรษณีย์ จาริณี ม้าแก้ว และคณะ (2557) ปัญหาป่าชุมชนตำบลโคกกลาง แท้จริงคือคนในชุมชนมองผืนป่าเป็นพื้นที่ของคนอื่น ขาดความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของร่วมกัน ขาดการดูแลผืนป่าแห่งนี้ มุ่งหาแต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแต่ไม่ได้มองผลดีผลเสียที่จะตามมา เป็นเรื่องของจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าของคนในชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นว่าจิตสำนึกของคนในชุมชนเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งที่จะสร้างกระบวนการยกระดับจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจในการฟื้นฟูป่าชุมชนร่วมกัน ตลอดจนบริหารจัดการป่าและทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ โดยคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน ซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อหารูปแบบในการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

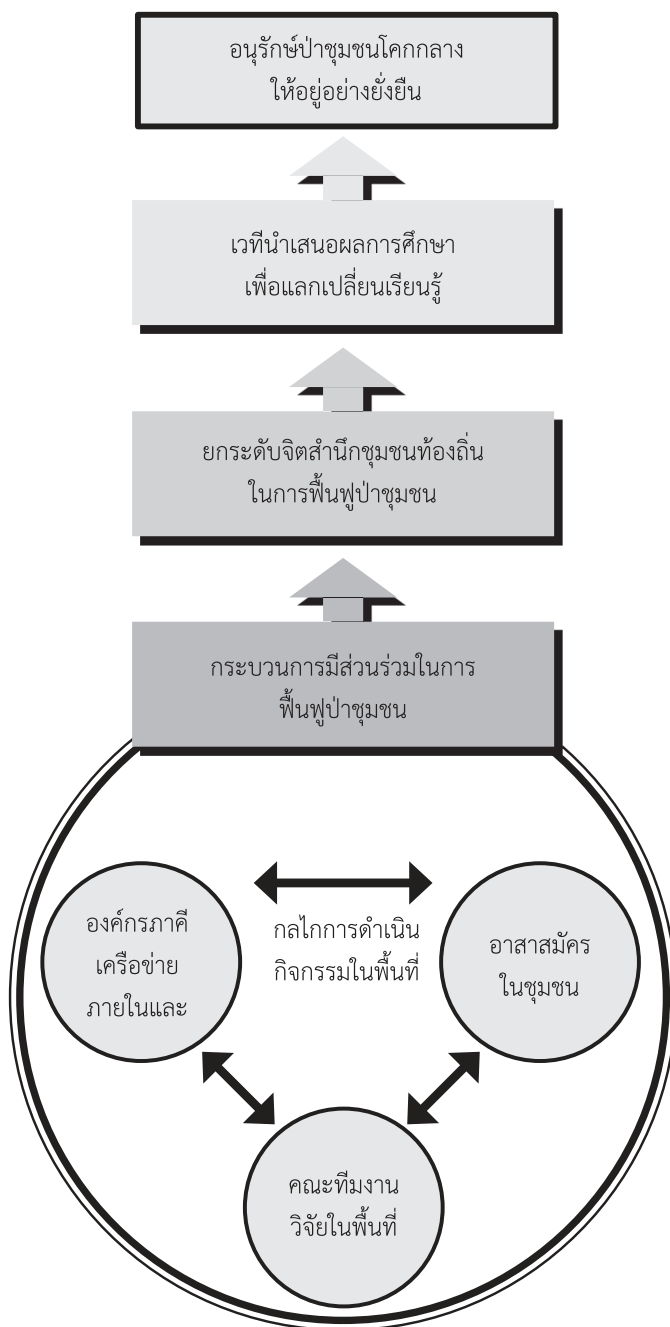
ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีจิตอาสาในชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ป่า ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และประชาชนทั่วไปของหมู่บ้านรอบป่า 4 หมู่บ้าน โดยกลุ่มเป้าหมายที่เจาะจงต้องสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน ปัญหาของชุมชน เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และใช้วิธี

การสุ่มกลุ่มเป้าหมายแบบการเลือกอาสาสมัครเก็บข้อมูลผู้ที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครนักวิจัยชุมชน จำนวน 50 คน

2. พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ชุมชนรอบป่าตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโกรกประดู่ หมู่ที่ 6 บ้านหนองโดนน้อย หมู่ที่ 8 บ้านไทรงาม หมู่ที่ 15 และ บ้านร่มเย็น หมู่ที่ 16

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย

1.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีการหากลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ อาสาสมัครที่มีจิตอาสาในชุมชน เยาวชน ผู้สูงอายุ ตัวแทนของผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) และประชาชนทั่วไปของหมู่บ้านรอบป่า 4 หมู่บ้าน จำนวน 50 คน โดยกลุ่มเป้าหมายที่เจาะจงต้องสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาป่าของชุมชน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยให้อาสาสมัครเก็บข้อมูลผู้ที่เข้ามาเป็นนักวิจัยชุมชน พร้อมทั้งเข้าร่วมการดำเนินงานวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Technique) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูลความเป็นมาของป่าและชุมชน ประเพณีและความเชื่อ การใช้ประโยชน์จากป่า เกี่ยวกับบริบทป่าชุมชน ค้นหาศักยภาพและวิถีชีวิตของชุมชน สถานการณ์ปัญหาของชุมชน ตลอดจนทุนทางสังคม

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focused Group) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ในการระดมความคิดเห็นของกลุ่มโดยใช้เทคนิค Appreciation-Influence-Control: AIC การระดมความคิดเห็น (Brainstorming) แผนที่ความรู้ (Mind Mapping) เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกำหนดเป็นโจทย์วิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการและคนในชุมชน

2.3 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

2.4 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยใช้แบบตรวจสอบรายการเพื่อศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติระหว่างประชาชนในหมู่บ้านจากการทำกิจกรรมร่วมกัน

2.5 การสังเกต (Observation) การสังเกตการณ์เป็นเทคนิคการรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยใช้สายตาเพื่อดูหรือศึกษาเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ต่างๆ

2.6 การประชุมแบบมีส่วนร่วม เป็นการระดมสมองทำ จะให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ

2.7 แผนที่เดินดิน เป็นเครื่องมือสำหรับนำมาใช้ในการสอบถามหรือทราบองค์ประกอบเชิงภูมิศาสตร์ของชุมชนในแต่ละชุมชน

2.8 ผังความคิด (Mind Map) เป็นการถ่ายทอดความคิดหรือข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ในลงกระดาษ โดยการใช้ภาพ สี เส้น และการโยงใย โดยใช้แสดงการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใด

เรื่องหนึ่งระหว่างความคิดหลัก ความคิด และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

2.9 แผนที่ประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ภายในชุมชน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร หน่วยงานกับหน้าที่ความรับผิดชอบและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ความสัมพันธ์ของประเพณี พิธีกรรมหรือความเชื่อส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนนั้นๆ อย่างไร เป็นต้น

2.10 ปฏิทินวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเรียนรู้วิถีชีวิตตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนว่าในแต่ละปี หรือในแต่ละเดือน ชุมชนมีวัฒนธรรมอะไรบ้าง ทั้งด้านการประกอบอาชีพต่างๆ

2.11 ปฏิทินฤดูกาล เป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงความสอดคล้องของช่วงระยะเวลา ฤดูกาล เดือนตามปฏิทินหรือตามความเชื่อต่อการดำรงชีวิตของคนในแต่ละชุมชนซึ่งอาจมีความแตกต่างกัน

2.12 เครื่อง GPS เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการคำนวณหาขนาดของพื้นที่ป่าเพื่อเป็นการบอกถึงอาณาเขตของป่าว่ามีจำนวนเท่าใด

3. วิธีการดำเนินงานวิจัย แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

3.1 ระยะที่ 1 ขั้นตอนการศึกษาความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชน

3.1.1 ขั้นตอนการเตรียมคน เตรียมพื้นที่ ได้แก่ การเตรียมทีมวิจัย และการเตรียมชุมชน

3.1.2 ขั้นตอนการเตรียมเครื่องมือวิเคราะห์ชุมชน ได้แก่ การอบรมใช้เครื่องมือ และ ทดลองใช้

3.2 ระยะที่ 2 ขั้นตอนการหารูปแบบการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชน

3.2.1 ขั้นตอนการพัฒนาแผน ได้แก่ การสร้างความเข้าใจในชุมชน ศึกษาดูงานในพื้นที่ประสบความสำเร็จ 3 พื้นที่ และ ค่ายคอมมิวนิสต์/ออกแบบและวางแผนปฏิบัติการร่วมกัน

3.2.2 ขั้นตอนการทดลองใช้แผนปฏิบัติการ ได้แก่ 1) การสำรวจบริบทป่าชุมชน และชุมชนรอบป่า คือ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านทรัพยากร/ป่าชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ด้านประเพณี วัฒนธรรม 2) กิจกรรมการเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน 3) กิจกรรมพืชน้องทำป่าयरณรงค์รักป่า 4) ค่ายเยาวชนในการอนุรักษ์ป่า 5) กิจกรรมการบวชป่า การติดป้าย 6) การทำแผนที่ป่าด้วยระบบ GPS โดยชุมชน และ 7) การตั้งศาลเจ้าที่ต้นกุง

3.2.3 ขั้นตอนการถอดบทเรียนการยกระดับจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูป่าชุมชน ได้แก่ 1) การถอดบทเรียนระดับชุมชน 2) การถอดบทเรียนระดับทีมวิจัยชุมชน 3) การคืนข้อมูลและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ และ 4) การสังเคราะห์ข้อมูลการยกระดับจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูป่าชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลการดำเนินงานวิจัยใน **ระยะที่ 1 การศึกษาความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชน** โดยได้ดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการเตรียมคน เตรียมพื้นที่ และ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างแผนปฏิบัติการร่วมกัน บริบทและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยใช้เครื่องมือที่เก็บข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเส้นทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและป่า (Timeline) การศึกษาผังทรัพยากรป่าหรือผืนป่าชุมชน พัฒนาการหรือประวัติป่าชุมชน ภาพตัดขวางพื้นที่ป่า และการใช้ประเด็นคำถาม เพื่อเก็บข้อมูลได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนแล้วพบว่า ทำให้ทีมวิจัยผู้ร่วมให้ข้อมูล ตลอดจนคนในชุมชน ได้รับรู้ประวัติความเป็นมาในชุมชนในหลายๆด้าน ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อคนในชุมชนมาก เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนนั้น จากผลการศึกษา ทำให้คนในชุมชนรู้ว่าต้นตระกูลคนในชุมชนมาจากไหน ย้ายถิ่นฐานมาจากที่ใด และที่สำคัญทำให้คนรุ่นลูก รุ่นหลานได้รับรู้และเห็นคุณค่าของการได้รู้จักที่มาต้นตระกูลของตนเอง และให้ความสำคัญของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือ พบว่าเมื่อก่อนผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ของคนในชุมชนโดยรอบ ชุมชนใช้ประโยชน์จากผืนป่าในทุกฤดูกาล ในยามฤดูฝนเป็นแหล่งอาหารจับสัตว์น้ำ เก็บเห็ดป่า พืชอาหาร ไม้ฟืนเพื่อหุงต้ม ในยามฤดูแล้งจะตัดกิ่งไม้แห้งเพื่อเผาถ่าน ต่อมาเมื่อเกิดการขยายตัวของชุมชนการเข้ามาตัดไม้ไปสร้างบ้าน ตัดไปเผาถ่าน ตัดไปขาย หรือบุกรุกพื้นที่ป่าจึงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนปัจจุบันพื้นที่ป่าลดลงจากเดิมอย่างมาก ทำให้ทราบว่าคนในชุมชน รู้จักใช้ประโยชน์จากป่าแต่ไม่ได้ดูแล เนื่องจากคิดว่าป่าไม่มีวันหมด ต่างคนต่างใช้ประโยชน์ ขาดจิตสำนึกในการดูแลป่า และคิดว่าการดูแลป่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่ต้องเข้าไปดูแล ขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ป่า เมื่อขาดความเป็นเจ้าของป่าความรู้สึกหวงแหนป่าจึงไม่เกิดขึ้น

ผลที่ได้จากการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้นักวิจัยในชุมชนระดมความคิดและวิเคราะห์ถึงการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลแต่ละประเภท สรุปได้ดังนี้

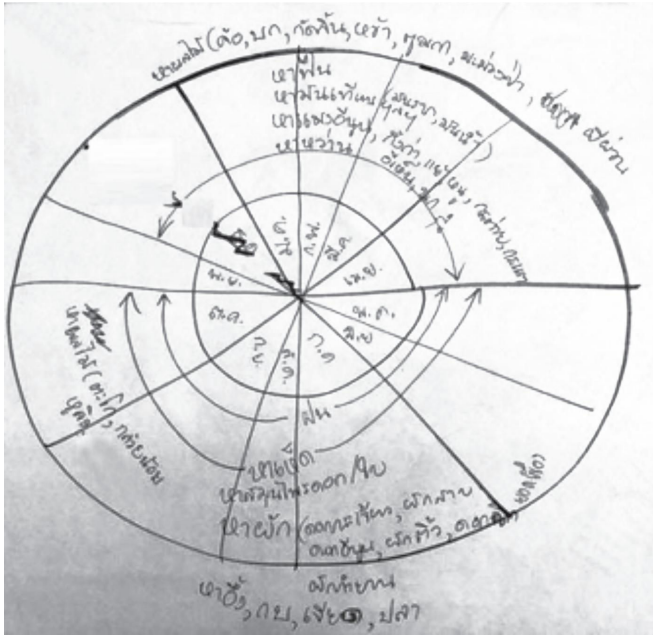
ตารางที่ 1 การวิเคราะห์การใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลแต่ละประเภท

ข้อมูลที่ต้องการเก็บ	เครื่องมือที่ใช้	สิ่งที่ได้
1. ประวัติศาสตร์ ชุมชน	1. เส้นทางประวัติศาสตร์ (Timeline) 2. ผังชุมชน 3. ผังเครือญาติ	- ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจถึงที่มาของชุมชน การอพยพย้ายถิ่นฐานของชุมชน ต้นตระกูลคนในชุมชน ลำดับสายเครือญาติของคนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความรักใคร่หวงแหนซึ่งกันและกัน
2. ทรัพยากร/ป่า ชุมชน	1. ผังทรัพยากร/ผังป่า ชุมชน 2. ภาควัดขวางพื้นที่ป่า	1. ช่วยให้คนในชุมชนทราบถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในป่า ความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และการนำทรัพยากรจากป่ามาใช้ประโยชน์ 2. คนในชุมชนเกิดความต้องการในการอนุรักษ์ และรักษาทรัพยากรป่า ซึ่งจะทำให้ป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์
3. เศรษฐกิจ	1. ปฏิทินฤดูกาล หรือ ปฏิทินการเพาะปลูก 2. แบบสอบถาม	- ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวงจรเศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชนรวมถึงอาชีพ รายได้ และมูลค่าทางเศรษฐกิจของป่าที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับคนในชุมชน
4. วัฒนธรรม ประเพณี	- ปฏิทินวัฒนธรรม	- ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจตำนาน ประเพณี และความเชื่อในแต่ละเดือนของชุมชนโคกกลาง และทำให้ชุมชนมองเห็นถึงความสำคัญของประเพณีที่มีอยู่ในชุมชนในแต่ละช่วงเดือนใน 1 ปี ทำให้ชุมชนทราบถึงวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับป่า

ส่วน บริบทชุมชนในด้านทรัพยากร-ป่าชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลขนาดพื้นที่ แหล่งน้ำ ป่าไม้ อาณาเขต ที่ตั้ง ความหลากหลายของพืชพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ การใช้ประโยชน์จากป่า สภาพการจัดการป่าร่วมกัน รวมทั้งการรุกรานทรัพยากรป่า ได้แก่ อาณาเขต ที่ตั้ง ความหลากหลายของพืชพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ พบว่า ป่านี้เป็นป่าชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งมีทรัพยากรค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งสะสมอาหารของชุมชนโดยรอบ มีของดีที่อยู่ในป่ามากมาย ได้แก่ พืชผักในป่า เห็ด สมุนไพร เป็นต้น ในด้านเศรษฐกิจ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ ปฏิทินฤดูกาลหรือผลผลิตจากป่าชุมชน ปฏิทินเพาะปลูกหรือการผลิต (อาชีพ) และ การใช้ประเด็นคำถามเพื่อเก็บข้อมูล การเดินสำรวจ วาดผัง การสนทนากลุ่ม/การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เจาะลึก และการเล่าเรื่อง เมื่อมองในประเด็นเชิงลึกพบว่า ผืนป่าแห่งนี้เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ควบคู่กับวิถีของชุมชนอย่างมากตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ และจากการสำรวจ

จำนวนพื้นที่ป่าชุมชนโคกกลางที่เหลืออยู่ในปัจจุบันโดยนักวิจัยในพื้นที่เดินสำรวจโดยใช้เครื่องมือ GPS มาช่วยวัดอาณาเขตของป่า มีผู้เข้าร่วม 9 คน พบว่าอาณาเขตของพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่จริงในปัจจุบันเหลือเพียง 710.37 ไร่ มีพื้นที่บุกรุกกลางป่า จำนวน 76.43 ไร่ และพื้นที่หนองน้ำกลางป่า 3 หนอง จำนวน 30.39 ไร่ สำหรับผลการเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากป่าคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ พบว่ามีเกษตรกรในตำบลโคกกลาง จำนวนครัวเรือน 101 ครัวเรือน จาก 4 ชุมชนรอบป่า มีรายได้จากป่าโดยรวม จำนวน 1,397,850 บาท (ร้อยละ 16.07) โดยแยกเป็นรายได้จากมันสำปะหลัง และอื่น ๆ เช่น รายได้จากผักตบชว กอ/มัน ไข่แดง จำนวน 1,179,500 บาท (ร้อยละ 13.56) และ รายได้จากเห็ดป่า จำนวน 218,350 บาท (ร้อยละ 2.51) แสดงได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงภาพปฏิทินฤดูกาลหรือผลผลิตจากป่าชุมชนตำบลโคกกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนการใช้ประโยชน์จากป่า พบว่า ชุมชนมีการใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปี โดยช่วงหน้าแล้ง (เดือนธันวาคม-เดือนเมษายน) ชุมชนมีการหาผลไม้ป่า ฟืน วานสมุนไพร หาแมลง เพื่อมาเป็นอาหารและจำหน่าย ช่วงหน้าฝน (เดือนพฤษภาคม-เดือนตุลาคม) ชุมชนมีการหาเห็ดป่า หาสมุนไพรประเภทดอก ใบ ผัก และสัตว์ป่า เพื่อมาเป็นอาหารและขาย แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปฏิทินฤดูกาลแสดงถึงรายได้ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากป่า

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำนา					ไถดะ	หว่าน	ซ่อมแซม	ใส่ปุ๋ย	ใส่ปุ๋ย	เก็บ	เกี่ยว	
ทำไร่สำหรับหลัง	บำรุง	บำรุง	ดูแล	ดูแล	เก็บเกี่ยว						เตรียมดิน	ปลูก
จับสัตว์น้ำ												
หาของป่าขาย												
เห็ด												
สมุนไพร												
ผักป่า												
ไข่มดแดง												
แมลงกินได้												
ผลไม้ป่า												
ฟืน												

จากผลการดำเนินการใน ระยะที่ 2 การหารูปแบบการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีกิจกรรม ได้แก่

1. ขั้นตอนการพัฒนาแผน ใช้วิธี 1.1) การสร้างความเข้าใจในชุมชน เป็นกิจกรรมที่คณะวิจัยได้เข้าร่วมทำบุญร่วมกับคนในชุมชนประมาณ 150 คน และได้มีการใช้เวทีในการเล่าถึงความเป็นมาของโครงการวิจัยรวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จะเข้าดำเนินการในพื้นที่ นักวิจัยได้ใช้การสังเกต และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรับฟังเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน โดยมีผู้เข้าร่วมประมาณ 150 คน และคนในชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นถึงการเข้ามาดำเนินงานวิจัยนี้ คือ ควรให้ผู้รู้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุด ควรให้เยาวชนเข้ามาฝึกอบรมในการดำเนินงานด้วย ควรมีการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยกลับคืนสู่ชุมชนโดยให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลด้วย อยากเห็นความอุดมสมบูรณ์ของป่ากลับคืนมา อยากให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของป่า และควรนำพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่นำทางในการเข้าดำเนินการ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับโครงการ 1.2) ศึกษาดูงานในพื้นที่ประสบความสำเร็จ 3 พื้นที่ เป็นการศึกษาดูพื้นที่ที่มีการจัดการป่า พื้นที่ป่าชุมชนได้สำเร็จในจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์

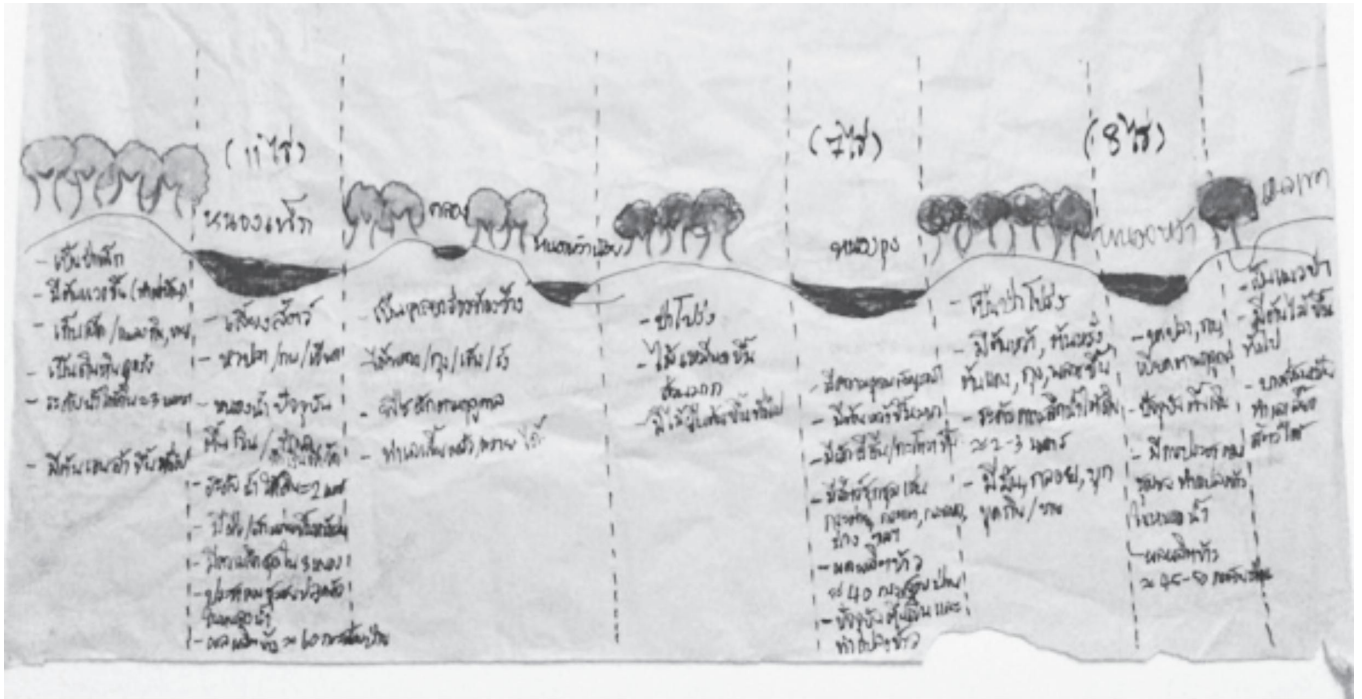
เพื่อเก็บเกี่ยวองค์ความรู้ และสร้างแรงบันดาลใจในการฟื้นฟูป่าให้กับนักวิจัยในพื้นที่ มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 35 คน สถานที่ศึกษาดูงาน 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ม่วนหวาน-โคกเจริญ ตำบลจันทุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์, ชุมชนป่าละหอก กระสัง ตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และ ศูนย์เรียนรู้ตำบลลิ้นฟ้าเพียง ตำบลสะโน อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ 1.3) ค่ายคอมมิวนิสต์ (ออกแบบและวางแผนปฏิบัติการร่วมกัน) หลังจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนแต่ละส่วน ทางทีมวิจัยและตัวแทนคนในชุมชนที่เข้าร่วม ได้แก่ นักวิจัยในพื้นที่ ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชน เยาวชนที่เข้าร่วม นักวิจัยจากทางมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้ใช้เวลาช่วงเย็นหลังกลับจากการศึกษาดูงานพูดคุยที่ทีมวิจัยเรียกกันว่า “ค่ายคอมมิวนิสต์” เพื่อพูดคุยสนทนากลุ่มในการออกแบบและวางแผนการปฏิบัติการร่วมกันในชุมชนโดยทำการพูดคุยวางแผนการฟื้นฟูป่าชุมชนร่วมกัน ในการยกระดับจิตสำนึกคนในชุมชนเพื่อการฟื้นฟูป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยในระหว่างการพูดคุยสโหล่ ทีมวิจัยและตัวแทนคนในชุมชนแต่ละคนเสนอและแลกเปลี่ยนแนวคิดร่วมกัน จากการสนทนากลุ่มทำให้เกิดแผนปฏิบัติการร่วมกันของทีมวิจัยและตัวแทนคนในชุมชน มีอยู่ 3 ระดับ ได้แก่ 1) **แผนระดับผู้นำ** นักวิจัยในพื้นที่และตัวแทนผู้นำ ขอเข้าพบผู้นำทั้ง 4 หมู่บ้าน เพื่อพูดคุยถึงผลการดำเนินกิจกรรมของทางทีมวิจัยที่ผ่านมา และกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไป รวมถึงสิ่งที่ต้องการความช่วยเหลือจากทางผู้นำแต่ละหมู่บ้าน 2) **แผนระดับชุมชน** จะใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

หรือทางเครือญาติ โดยการพูดคุยชักชวนมาเข้าร่วมกิจกรรม การใช้หอกระจายข่าวเสียงตามสายหมู่บ้านประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ทีมวิจัยทำเพื่อให้คนในชุมชนทราบ รวมถึงนิมนต์พระสงฆ์เทศนาให้คนในชุมชนได้รับรู้รับทราบกิจกรรมที่ทีมวิจัยดำเนินการเมื่อมีกิจกรรมที่วัด และ 3) **แผนระดับเยาวชน** โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนผ่านโรงเรียน และนอกโรงเรียน ดังนั้น ค่ายคอมมิวนิสต์ จึงเป็นการทบทวนกิจกรรมที่จะดำเนินการในพื้นที่ เพื่อให้มีความเข้าใจเป็นอันเดียวกัน เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นในทีมวิจัยชุมชน เล่าถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางการขับเคลื่อนจะจัดการอย่างไร

2. ขั้นตอนการทดลองใช้แผนปฏิบัติการ เริ่มจากการสำรวจบริบทป่าชุมชนและชุมชนรอบป่า สำหรับผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชนในด้านทรัพยากร-ป่าชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลขนาดพื้นที่ แหล่งน้ำ ป่าไม้ อาณาเขต ที่ตั้ง ความหลากหลายของพืชพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ การใช้ประโยชน์จากป่า สภาพการจัดการป่าร่วมกัน รวมทั้งการรुकกล้าทรัพยากรป่า ได้แก่ อาณาเขตที่ตั้ง ความหลากหลายของพืชพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ พบว่า ป่านี้เป็นป่าชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งมีทรัพยากรค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งสะสมอาหารของชุมชนโดยรอบ มีของดีที่อยู่ในป่ามากมาย ได้แก่ พืชผักในป่า เห็ด สมุนไพร เป็นต้น ซึ่งส่งผลดีด้านเศรษฐกิจชุมชน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ ปฏิทินฤดูกาลหรือผลผลิตจากป่าชุมชน ปฏิทินเพาะปลูกหรือการผลิต (อาชีพ) และ การใช้ประเด็นคำถามเพื่อเก็บข้อมูล การเดินสำรวจ วาดผัง การสนทนากลุ่ม/การสโหล่ การสัมภาษณ์เจาะลึก และการเล่าเรื่อง

ภาพที่ 3 วาดผังทรัพยากรป่าชุมชนตำบลโคกกลางร่วมกันโดยเยาวชนและผู้สูงอายุในชุมชน

ภาพที่ 4 ภาพตัดขวางพื้นที่ป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ต่อมาใช้กิจกรรม การสำรวจความสมบูรณ์ของป่าด้วยคนในชุมชน สร้างความตระหนักให้กับเยาวชน จากการทำงานกลุ่มทำให้เยาวชนเกิดความรักสามัคคี ร่วมมือร่วมแรงกันภายในกลุ่ม การเรียนรู้จากพื้นที่จริงในป่า ทำให้เยาวชนมีความตระหนักเกี่ยวกับพันธุ์พืชไม้ในป่ามากขึ้น มีการนำเรื่องราวไปเล่าสู่ผู้ปกครอง เป็นการสร้างการรับรู้และสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองได้เห็นได้ฟัง โดยใช้รูปแบบกระบวนการสร้างการเรียนรู้ข้ามวัย (เด็ก-ผู้สูงอายุ) ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเยาวชนคนรุ่นหลังกับผู้สูงอายุในชุมชน พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันในเรื่องทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน เช่น กิจกรรมเดินสำรวจป่าเพื่อศึกษาพันธุ์พืช สัตว์ สมุนไพร กิจกรรมวาดผังป่าชุมชน กิจกรรมปลูกพืช โดยให้ผู้สูงอายุเล่าแล้วให้เด็กเยาวชนเป็นคนวาดหรือเขียนเพิ่มเติมรายละเอียด ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการกระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัวกับกระบวนการสร้างจิตสำนึกรักษาป่าเพื่อการฟื้นฟูป่าอย่างยั่งยืน การทำแผนที่ป่าด้วยเครื่องมือ GPS โดยชุมชน เป็นเครื่องมือที่สามารถแสดงอาณาเขตป่า หนองน้ำ เขตป่าที่โดนบุกรุกเข้าไปทำกิน ทำให้ทราบพื้นที่ป่าที่แน่นอนเหลือเพียง 710.37 ไร่ ทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าคุณในชุมชนต้องหันมาดูแลป่าที่คงเหลืออยู่ การใช้เครือข่ายยุววิจัย ที่ได้รับการอบรมความรู้ทักษะด้านการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ให้กับตัวแทนเยาวชนในชุมชน จำนวน 5 คน มีส่วนช่วยในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนคนอื่นๆ ในชุมชน จึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดการประชาสัมพันธ์หรือ

แจ้งข่าวกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาป่า อนุรักษ์ป่า ในกลุ่มเยาวชน ซึ่งมีการตั้งกลุ่มที่รวมตัวจัดตั้งขึ้นเองชื่อว่า “กลุ่มเยาวชนคนรักขโมโกรกประดู่” โดยกลุ่มเยาวชนชุดนี้ได้มีการจัดกิจกรรมทั้งภายในและนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง พิธีบวชป่า การเขียนและติดป้ายอนุรักษ์ป่า จัดได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก เนื่องจากได้รับความร่วมมือร่วมใจจากทางผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโกรกประดู่ เจ้าอาวาสวัดบ้านโกรกประดู่ เจ้าอาวาสวัดหนองโดนน้อย พระสงฆ์ทั้ง 2 วัด พระอาจารย์ทองใส คเวสโก วัดตาไผ่หลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง, คุณกฤษณะ เทพเนาว์ จากเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน อำเภอนางรอง พร้อมด้วยคณะนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และเยาวชนโกรกประดู่ จำนวนกว่า 100 คน ร่วมกิจกรรมเป็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงอยู่ชั่วลูกหลาน โดยการติดป้ายอนุรักษ์ป่า และพิธีบวชป่า ผูกผ้าเหลืองผูกต้นไม้รอบๆ ป่า และการเขียนและติดป้ายอนุรักษ์ป่าพบว่า มีเด็กและเยาวชนในชุมชน, นักศึกษา เข้าร่วม โดยเฉพาะผู้นำเข้ามาร่วมทั้ง 4 หมู่บ้าน คนในชุมชนมาร่วมเพิ่มขึ้นกว่า 20 คน แสดงให้เห็นว่าชุมชนเริ่มตระหนักในการร่วมมือรักษาป่า และสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าอย่างยั่งยืน ในกลุ่มของเยาวชนจากชุมชนรอบป่าที่เข้ามาร่วมเรียนรู้กับทีมวิจัย ได้พัฒนาตนเองเป็นนักวิจัยเพิ่มขึ้นมาจากเดิมเพียง 14 คน ปัจจุบันมีถึง 50 คน ถือเป็นการสร้างและยกระดับจิตสำนึกเพื่อให้เยาวชนและคนในชุมชนได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป และกิจกรรมสุดท้ายที่ชุมชนรอบป่าร่วมดำเนินการ คือ ทำพิธีตั้ง

ศาลตันกง เป็นความเชื่อของคนในชุมชนที่เคยเห็นสิ่งลึกลับเวลา
ขับรถหรือสัญจรผ่านบริเวณตันกงที่หกลง และได้ทำพิธีโดยได้รับความ
ร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านรอบป่าเยวชน รวมทั้ง
พระสงฆ์ทั้ง 2 วัด มาร่วมมือกันตั้งศาลและผูกผ้าเหลืองบวชป่า
ติดป้ายอนุรักษ์ป่าเพื่อรักษาป่าไว้ และในขั้นตอนการถอดบท
เรียน ค้นข้อมูล และขยายผล จากกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึก
ที่ดีขึ้นของคนในชุมชนได้เกิดความสัมพันธ์อันดี เช่น เด็กนักเรียน
อาสาเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีบวชป่า เข้าค่าย โรงเรียนให้ความ
อนุเคราะห์สถานที่ให้กับเด็กที่นอนพักเข้าค่าย แม่บ้านในชุมชน
ช่วยทำอาหาร ผู้นำตระหนักในการร่วมมือรักษาป่า และสร้าง
จิตสำนึกในการรักษาป่ามากขึ้นโดยช่วยประชาสัมพันธ์ในเรื่อง
ที่เกี่ยวข้องกับป่า การบุกรุกตัดไม้มาทำถ่าน ผ่านการประชุม
ศาลาประชาคมหมู่บ้าน หรือผ่านหอกระจายเสียงของแต่ละ
หมู่บ้าน ชุมชนเริ่มต้นตัวในเรื่องสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่า
มากขึ้น เช่น ไปขุดมันแล้วกลบหลุมฝังรากมันคืน ไม่ล่าสัตว์ใหญ่
ในเขตป่า ไม่บุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำกิน และมีอาสาสมัครรักษา
ป่าแต่ละหมู่บ้านเพิ่มขึ้นด้วย กิจกรรมที่เกิดขึ้นเหล่านี้มีส่วนในการ
ดูแลรักษาป่าและแหล่งต้นน้ำของชุมชนเองด้วย ทำให้ทางทีมวิจัย
ได้มีการคืนข้อมูลให้กับชุมชน โดยทีมวิจัยเปิดเวทีเพื่อชี้แจงว่าที่
ผ่านมามีการดำเนินงานมีที่มาอย่างไร ทำไมต้องมาดำเนินการในพื้นที่นี้
และดำเนินกิจกรรมอย่างไร เพื่อให้ผู้นำ คนในชุมชน และเด็ก
เยวชนได้รับรู้และสังเกตท่าทีของคนในชุมชน รวมถึงพูดคุยกันถึง
แนวทางการสร้างจิตสำนึกในการฟื้นฟูป่าอีกทั้งยังได้มีมติหลวง
พ่อมาร่วมเสวนาด้วย จากนั้นทำการส่งเคราะห์ข้อมูลจากกิจกรรม
ที่ดำเนินการมา และแก้ปัญหาประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ชักชวนเด็ก
เยวชนร่วมขับเคลื่อน โดยสร้างกิจกรรมสำรวจป่าถึงอาณาเขต
ป่าที่เหลื่ออยู่ และพืชพันธุ์ต่างๆ ในป่า เพื่อให้เยวชนเห็นความ
สำคัญของป่าเกิดจิตสำนึกต่อเนื่องไปสู่ผู้ปกครองและคนใน
ชุมชน นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้คืนข้อมูลสู่หน่วยงานภาครัฐ
ซึ่งได้จัด หน่วยงานการบริหารส่วนตำบลโคกกลาง เป็นเวทีในการคืน
ข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินโครงการตามแผนกิจกรรม จำนวน
พื้นที่ป่าชุมชนโคกกลาง การระดมความคิดเห็นแนวทางการอนุรักษ์
ป่าที่เหลื่ออยู่ แนวทางสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1) เพื่อศึกษา
ความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชนตำบลโคกกลาง
พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชนมีมาตั้งแต่
บรรพบุรุษ ป่าแห่งนี้เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารและ

สร้างรายได้ของคนในชุมชน ในด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ทำให้ได้
ข้อมูล การอพยพของชุมชน ต้นตระกูลในชุมชน ปีที่เริ่มก่อตั้งชุมชน
และพัฒนาก่อตั้งชุมชน ด้านทรัพยากร-ป่าชุมชน ทำให้ได้
ข้อมูลขนาดพื้นที่ แหล่งน้ำ ป่าไม้ อาณาเขต ที่ตั้ง ความหลากหลาย
ของพืชพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพการณ์ใช้ประโยชน์จากป่า สภาพ
การจัดการป่าร่วมกัน รวมทั้งการรุกร้าทรัพยากรป่า ด้านเศรษฐกิจ
ทำให้ได้ข้อมูลอาชีพในและนอกภาคเกษตร อาชีพที่ก่อเกิดรายได้
จากป่า จากผลการเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากป่าคิดเป็นมูลค่า
ทางเศรษฐกิจ พบว่าเกษตรกรในตำบลโคกกลาง มีรายได้จาก
ผักตบ กล้วย มัน ไข่แดง รายได้จากเห็ดป่า ซึ่งมีทั้งกินและขาย
สร้างรายได้ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ทำให้ทราบข้อมูลงานบุญ
ประเพณีในแต่ละเดือน ตำนาน ความเชื่อในชุมชน ส่วนความเชื่อ
ของชุมชนรอบป่าทั้ง 4 หมู่บ้าน ความเชื่ออีกสิ่งหนึ่งของชุมชน
และเป็นผลดีกับป่า คือในป่าชุมชนจะมี ต้นงูขนาดใหญ่อยู่หนึ่ง
ต้นที่ยังหลงเหลืออยู่ เนื่องจากเล่าลือกันว่าผีสิงเวทดาอาศัยอยู่
แต่ปัจจุบันต้นไม้ได้โดนฟ้าผ่า ทำให้ต้นไม้ตายไปตามธรรมชาติ
ซึ่งความเชื่อนี้ทำให้คนในชุมชน ผู้นำ รวมถึงเจ้าอาวาส คิดว่าน่า
จะมีการตั้งศาลตันกงเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน
และเป็นกลอุบายในการรักษาป่าของชุมชนไว้ด้วย

สรุปผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2) เพื่อหารูป
แบบในการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์
ป่าชุมชนอย่างยั่งยืนตำบลโคกกลาง จากการดำเนินกิจกรรมที่
ทีมวิจัย คนในชุมชน และภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก
ชุมชนร่วมมือดำเนินการที่ผ่านมา รูปแบบการสร้างจิตสำนึกเพื่อ
การอนุรักษ์ป่าชุมชนนี้ ที่พบ รูปแบบที่ 1 รูปแบบการให้กลุ่ม
เยวชนช่วยในการขับเคลื่อนการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่า
ผ่านกิจกรรม โดยใช้เครือข่ายยุววิจัย ที่ได้รับการอบรมความรู้
ทักษะด้านการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏบุรีรัมย์ ให้กับตัวแทนเยวชนในชุมชน จำนวน 5 คน
และสมาชิกเยวชนอีกทั้ง 4 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มขับเคลื่อนที่
สำคัญมากในการอนุรักษ์ป่า ซึ่งเยวชนกลุ่มนี้มีส่วนช่วยในการ
สื่อสารและถ่ายทอดความรู้ให้กับเยวชนคนอื่นๆในชุมชน จึง
เป็นการส่งเสริมให้เกิดการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งข่าวกิจกรรม
เกี่ยวกับการรักษาป่า อนุรักษ์ป่า ในกลุ่มเยวชน ซึ่งมีการตั้ง
กลุ่มที่รวมตัวจัดตั้งขึ้นเองชื่อว่า “กลุ่มเยวชนคนรักโขกรก
ประตู” ใน Facebook ซึ่งกลุ่มเยวชนชุดนี้ได้มีการจัดกิจกรรม
ทั้งภายในและนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง ถือว่าเป็นกิจกรรมสร้าง
จิตสำนึกให้กับคนในชุมชนที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก ได้
รับความร่วมมือร่วมใจ จากทางเครือข่ายผู้นำชุมชน รูปแบบ

ที่ 2 รูปแบบกระบวนการสร้างการเรียนรู้ข้ามวัย (เด็ก-ผู้สูงอายุ) ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเยาวชนคนรุ่นหลังกับผู้สูงอายุในชุมชน พุดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันในเรื่องทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน เช่น กิจกรรมเดินสำรวจป่าเพื่อศึกษาพันธุ์พืช สัตว์ สมุนไพร กิจกรรมวาดผังป่าชุมชน กิจกรรมปฏิทินอาชีพ โดยให้ผู้สูงอายุเล่าแล้วให้เด็กเยาวชนเป็นคนวาดหรือเขียนเพิ่มเติมรายละเอียด ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการกระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัวกับกระบวนการสร้างจิตสำนึกรักษาป่าเพื่อการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน การทำแผนที่ป่าด้วยเครื่องมือ GPS โดยชุมชน เป็นเครื่องมือที่สามารถแสดงอาณาเขตป่า หนองน้ำ เขตป่าที่โดนบุกรุกเข้าไปทำกิน ทำให้ทราบพื้นที่ป่าที่แน่นอน เหลือเพียง 710.37 ไร่ ทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าคุณในชุมชนต้องหันมาดูแลป่าที่คงเหลืออยู่ กิจกรรมต่างๆ ช่วยสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นเพื่อการฟื้นฟูป่าได้ระดับหนึ่ง ซึ่งทำให้คนในชุมชนรับรู้ตระหนักถึงการรักษาป่า ได้แก่ กิจกรรมค่ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ทีมวิจัยชุมชนมีขวัญกำลังใจที่ดีขึ้น มีแนวคิดและทัศนคติในการดำเนินกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกับ การทบทวนกิจกรรมที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมาส่งผลทำให้เกิดแผนการดำเนินการในการขับเคลื่อนกิจกรรม 3 ระดับ คือ ระดับผู้นำ ระดับชุมชน และระดับเยาวชน ส่วนกิจกรรมที่สร้างความตระหนักให้กับเยาวชนคนในชุมชน รวมถึงผู้นำ เป็นการเรียนรู้จากพื้นที่จริง พิษพันธุ์ ยืนต้น พิษสมุนไพรในป่า เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน จากการสังเกตหลังจากการจัดกิจกรรม มีการนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นใจกิจกรรมไปเล่าสู่ผู้ปกครอง เป็นการสร้างการรับรู้และสร้างความตื่นตัวให้ผู้ปกครองได้ฟัง เช่น กิจกรรม การสำรวจความสมบูรณ์ของป่าด้วยคนในชุมชน การทำแผนที่ป่าด้วยระบบ GPS โดยชุมชน เป็นการใช้เครือข่ายวิทยุวิจัย พิธีบวชป่า การเขียนและติดป้ายอนุรักษ์ป่า พิธีตั้งศาลต้นกุง กิจกรรมเหล่านี้ถือเป็นชุดความรู้ในการดำเนินการเรื่องป่า ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีทีมวิจัยและคนในชุมชนเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนักวิจัยเพิ่มขึ้นจากเดิมเพียง 9 คน ปัจจุบันมีถึง 50 คน มีทั้งคนที่มีจิตอาสาในชุมชน พระสงฆ์ ทั้ง 2 วัด และเด็กเยาวชนในหมู่บ้าน ถือเป็นการสร้างและยกระดับจิตสำนึกเพื่อให้เยาวชนและคนในชุมชนได้ตระหนักการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

1. อภิปรายผล

ในการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์นั้น

มีการดำเนินงาน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ขั้นตอนการศึกษาความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับป่าชุมชน และ ระยะที่ 2 ขั้นตอนการหารูปแบบในการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งทางทีมวิจัยใช้วิธีการดำเนินการในแต่ละระยะตามแผนการดำเนินงาน ซึ่งมีบางครั้งพบปัญหาที่หลากหลาย เช่น ปัญหาช่วงเวลาของคนในชุมชนว่างไม่ตรงกัน เป็นช่วงประกอบอาชีพ ช่วงเก็บเกี่ยว ช่วงมีงานในชุมชน เป็นต้น และบางกิจกรรมต้องสร้างกระบวนการรับรู้ข้อมูลให้เข้าใจตรงกัน จำเป็นต้องใช้เวลานาน และทีมวิจัยต้องลงพื้นที่หลายๆ ครั้งเพื่อให้กระบวนการทำงานในชุมชนมีความต่อเนื่อง บางกิจกรรมอาจส่งผลต่อความรู้สึกและบรรยากาศการทำงานของคนในชุมชน ดังนั้นรูปแบบในการสร้างและยกจิตสำนึกของคนในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าจำเป็นต้องทำเป็นระยะๆ และมีความต่อเนื่อง ทำให้บางครั้งทางทีมวิจัยเจออุปสรรคที่ไม่คาดคิด เช่น ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันของคนในชุมชนในบางกิจกรรม ช่วงการลงพื้นที่ตรงกับช่วงทำนาทำไร่ของคนในชุมชน เทคนิคการคุยและเข้าหาผู้นำโดยใช้หลักอาวุโสของทีมงานในพื้นที่ ปัญหาการประสานงานกับผู้นำและคนในชุมชนโดยทีมวิจัยในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นบทเรียนในการเรียนรู้ที่ดีของทีมวิจัย และพยายามปรับปรุงและให้เข้ากับบริบทคนในชุมชน ซึ่งทางทีมวิจัยเชื่อมั่นว่ารูปแบบที่ช่วยสร้างและยกจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าให้คนในชุมชนให้เพิ่มขึ้นโดยที่เด่นชัดที่สุดในงานวิจัยนี้ คือ รูปแบบการรวมกลุ่มของเด็กเยาวชนในชุมชน ได้มีการรวมตัวจัดตั้งชื่อว่า **“กลุ่มเยาวชนคนรักโขกประตู”** ผ่านทางโซเชียล (Facebook) ทำให้การรับรู้การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับป่าและข่าวสารมีการรับรู้ได้กว้างขวางและรวดเร็วมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทัย บางเหลือ และคณะ (2553) ที่กล่าวว่า เยาวชนมีส่วนสำคัญในการร่วมอนุรักษ์ป่าชุมชน ทำให้เยาวชนมีความตระหนัก มีจิตสำนึกหวงแหนมรดกทางสังคม จนเกิดกลุ่มเยาวชนพัฒนาและอนุรักษ์ป่าโคกป่าใหญ่ เป็นต้น ในส่วนกลุ่มผู้นำได้มีการจัดตั้งจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อดูแลและบริหารจัดการป่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมวล เจริญยิ่ง และคณะ (2549) ที่มีการตั้งคณะกรรมการเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลเขาดอกที่อยู่รอบป่าได้ถึง 5 ชุมชน นอกจากนี้กลุ่มผู้มีจิตอาสา มีการจัดตั้งสมาชิกดูแลรอบป่าโดยขับรถลาดตระเวนรอบๆ แนวเขตชุมชนเพื่อป้องกันคนบุกรุก ลักลอบตัดต้นไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดภาคีเครือข่ายการดำเนินกิจกรรมเรื่องป่าชุมชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงการดูแลรักษาป่า ฟื้นฟูป่าที่

มีอยู่ในชุมชนให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน

2. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

จากกระบวนการจากงานวิจัยโดยนักวิจัยเชิงพื้นที่และกลุ่มคนอนุรักษ์ป่าชุมชนป่าโคกกลางที่อยู่รอบป่าจำนวน 4 หมู่บ้านนั้น โดยเริ่มตั้งแต่ได้ทำการศึกษาวิจัยร่วมกันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมาก ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น สรุปได้ดังนี้

1. แกนนำกลุ่มคนในชุมชนมีการรวมตัวกันเพิ่มมากขึ้น และ “กลุ่มเยาวชนคนรักโขกรกประตู” ที่รวมตัวจัดตั้งขึ้นเอง มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาป่า อนุรักษ์ป่า โดยมีการจัดกิจกรรมทั้งภายในและนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นการปลูกฝังเด็กและเยาวชนในชุมชนให้ตระหนักและเป็นการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าให้คงอยู่จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

2. เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าภายในและภายนอกพื้นที่ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์วัดโขกรกประตู วัดหนองโดนน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลาง สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดบุรีรัมย์ ป่าไม้จังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ โรงเรียนวัดโขกรกประตู และโรงเรียนในพื้นที่รอบป่า เป็นต้น ส่งผลให้เด็กเยาวชน และคนในชุมชนรอบป่ากลับมาให้ความสนใจเรียนรู้กระบวนการดำเนินกิจกรรมเรื่องป่าโดยเน้นเยาวชนเป็นกลุ่มในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆในพื้นที่

3. เกิดกลุ่มนักวิจัยที่เป็นคนในพื้นที่ชุมชนทุกรุ่นทุกวัย ที่รู้จักกระบวนการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยได้ด้วยตนเอง และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับทีมวิจัยและคนในชุมชนที่สนใจเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้

4. โรงเรียนบ้านโขกรกประตูได้สร้าง “หลักสูตรศึกษาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ในป่าชุมชน” และ “หลักสูตรการตรวจสอบภูมิอากาศในท้องถิ่น” เพื่อให้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา 5 - 6 ได้เรียนรู้ประโยชน์จากป่า และการอนุรักษ์ป่าชุมชน สอนนอกคาบเรียนตามนโยบายของภาครัฐ “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” สอนโดย นายทรงเดช ชวดรัมย์ และ นายรุจ พันธุ์ภูมิ ซึ่งเป็นนักวิจัยพื้นที่ในชุมชน

5. กลุ่มผู้นำ ชุมชนได้จัดตั้งกฎ กติกา ร่วมกัน และจัดทำป้ายบดลงโทษปิดประกาศเรื่องป่าชุมชน นอกจากนี้มีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อดูแลและบริหารจัดการป่า

6. องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลางทำเรื่องประสานงานกับหน่วยงานทางทหาร เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณขุดลอกหนองน้ำในป่า 2 แห่ง และขุดคลองเพื่อกั้นอาณาเขตให้รอบป่า เพื่อ

เป็นแหล่งเก็บกักน้ำในป่า ทำให้ป่าเกิดความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลาง สามารถนำผลงานวิจัยไปประกอบแผนการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่น เพื่อของบประมาณสนับสนุนในการขุดลอกหนองน้ำ และขุดคลองเพื่อกั้นอาณาเขตให้รอบป่า หรือขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชน รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยด้านความหลากหลายชีวภาพของป่าเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลป่าชุมชน เช่น พันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร พืชผัก สัตว์ เป็นต้น เนื่องจากเป็นป่าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก

เอกสารอ้างอิง

- คำทอง บุญคำ และคณะ. (2555). รูปแบบการฟื้นฟูแหล่งอาหารในป่าหัวไร่ปลายนาที่เหมาะสมกับชุมชนหนองโป
ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- จารินี ม้าแก้ว และคณะ. (2557). การพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ตำบลโคกกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด บุรีรัมย์.
รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- นิมิต ทหารพันธ์ และคณะ. (2551). รูปแบบการจัดการป่าชุมชนดงต่อ – ดงยางเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้ของชุมชน
บ้านบึงหวาย ตำบลสงเปือย อำเภอลำเชื้อนแก้ว จังหวัดยโสธร. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประมวล เจริญยิ่ง และคณะ. (2549). การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนป่าละหอกกระสัง
ตำบลเขาดอก อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประสิทธิ์ กาบจันทร์ และคณะ. (2547). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาบ้านขุนแจและบ้านสามลี
อำเภอฟัว จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร, 27(3), 47-52.
- สาโรจน์ พานิชานนท์ และคณะ. (2554). การมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลง
จิตสำนึกและพฤติกรรมมารอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงหมู่บ้านป่าละอู.
วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, 7(1), 59-74.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 – 2559. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : www2.oae.go.th/EVA/download/Plan/SummaryPlan11_thai.pdf. (วันที่สืบค้นข้อมูล 6 มิถุนายน 2557).
- สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ กรมป่าไม้. (2557). เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2516 – 2557. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก
: <http://forestinfo.forest.go.th/55/Content.aspx?id=72>. (วันที่สืบค้นข้อมูล 10 สิงหาคม 2557).
- อุทัย บางเหลือ และคณะ. (2553). การใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกบ้ำใหญ่เพื่อหารูปแบบการแก้ปัญหา
ป่าโคกบ้ำใหญ่อย่างยั่งยืน ตำบลปลาเค้า อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.).